

Bűnbeesés, 2017

Küszetés a Paradicsomból, 2017

Péter László

KÖZELÍTÉSEK

KIS ENDRE MŰVÉSZETÉRŐL

Mottó: „...Ha már benne élünk és már megszokottá vált, el is hisszük, hogy ő a mindennapi, a képzetes valóságunk, amelyben bármikor megmerítkezhetünk...” (Hevér János)

1. Együtthatók

Kis Endre (1980, Szabadka) a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának festőművész szakán végezte festészeti tanulmányait. A nagy múltú vajdasági TAKT (azaz, a Temerini Alkotóműhely és Képzőművészeti Tábor) ifjúsági művésztelepén nevelkedett, ezért mi a kilencvenes évek végén indult fiatal vajdasági művészek tehetséges harmadik nemzedékének egyik markáns képviselőjeként ismerjük. E nemzedék a jugoszláv háborús tragédia utáni időkben vált „nagyoruvá”, és Sinkovics Ede, Utcai Dávid, Kis Endre, Soltis Miklós, Klájó Adrián... vonulatát képező művészek baráti összetartó, együtttható erejével hatott. Fontos megemlítenünk, hogy a későbbi években még Tóth József, Ricz Géza, Vass Szabolcs, Varga Valentin, és Pécsről Gyuris Róbert... is csatlakoztak hozzájuk. A rendszeres művésztelepi és közös műtermi alkotómunka (a temerini TAKT Tulabari Tábor, Pécssett a Kisház műterme) összeszokott művészeti csapattá tette őket. Kirobbanó energiájú művészetük ekkortájt vagy a Nabis-os és a Willem de Kooning-i robbanékony expresszív szemléletmódon alapult, vagy a pop art-os, a szürrealista és a szür-naturalista képzetek segítségével formálódott. De az installáció, a land art, az assemblage, a performansz és a happening műfaját is művelték. Együtthatóik révén, e maréknyi fiatal művész a későbbiekben is sok közös kiállítást vagy művészeti/művésztelepi akciót szervezett.

A csoportjuk tagjai több éven át mintha rejtett parancsgomb ismétlődő utasításai nyomán rendezték volna meg egyéni és közös kiállításait (Ctrl-V).

2. Parancsgomb

Kis Endre művészetére különösen jellemző ez a „parancsgombos” hasonlat, hiszen a csoporton belül éppen ő, máig különösen vonzódik a számítógépes szörfözés által beinduló grafikai kísérletekhez. De a printelhető számítógépes grafikai manipuláció csupán művészünk kiindulási pontja, és nem a végső célja, ötleteit ugyanis a klasszikus módon megfestett olajképeiben valósítja meg.

Kiérlelt stílusát már 2007-ben Kogart-ösztöndíjjal ismerték el. Munkáira ekkor a homogén háttérfelület, a kollázs- vagy montázshatás, a „kikeményített” szitanyomat-imitáció és a pixel-hatásokkal összevart önkereső képciklusok realista képi textúráinak és elvont faktúráinak az összesített hatása volt a jellemző. Az óriás-pixelesítés és a realista ábrázolás atmoszájaival a maszkszerű (ön)arcképek töredezett, rácsszerkezetes fogságába került. Manapság népszerű és igen elterjedt az interaktív jelleggel bíró elektrografika. Azonban művészünk számára ez a technika a formabontást szolgáló kísérletek sorozata csupán. Az egykori szenzációs újságkivágások montázsoló procedúrájának művelőit a rövidre zárt, ötleteli vagy véletlenszerű lehetőségeinek, a különleges hatásoknak a vadászata izgatta.

Az átlagosnál jóval elmélyültebb Kis Endre kreatív szemléletmódja. Úgy tűnik, kollázs hatású műveit főleg Kassák, Bálint Endre és/vagy Vajda Lajos korai szenzációs szürrealista kísérleteire alapozta. De bizonyára a hatvanas évek vajdasági Bosch+Bosch frontembereinek: Szombathy Bálintnak, Slavko Matkovicnak vagy Csernik Attilának, Fenyvesi Ottónak a divatfotókból, képregény-figurákból, nyomtatott szövegtöredékekből és plakáttépeésekből összevált, sokszor túlszűfolt alkotásaival is találkozott már. Ezek ugyanis a konzum-idiotizmust kikezdő és cinikusan lekezelő pop art, a decoupage vagy az assemblage technikájával életre kelthetők. Kis Endre mégis jóval visszafogottabb. A túlszűfolttságot

veti el és inkább a megtervezett, esztétikával lecsendesített képkompozíció gondolatformáló erejével él. A különleges képzetársításokkal manipuláló gondolatnyitogató műalkotás lehetőségeit firtatja és tere(l)leti. Így az asszociatív kalandként/meglátásként/tervként induló fotomontázsok, lezárt és harmonikus egységbe foglalt festménykompozícióként lényegülnek át. Valóban így minősülnek rá jellemzővé, autentikussá. Semmi elharmarkodottság, gyorsító szándék nincs a műveiben: művésznünk pontosan tudja, hogy mit akar. Célratörő, szabatos, meggyőző stilisztikai érzékkel bír, a szakmailag jól megalapozott bombabiztos tömörítés koncepciózus formai megfogalmazásait rendre mesterien hangolja.

3. Virtuális harcok, harc a virtualitással

A modern kommunikációs csatornák a leghatékonyabb vizuális/virtuális adathordozók: a képi hatások miriádját létrehozó eszköztárak. A határtalan tereket vizionáló használatuk e megpihenni képtelen zavarodott korban nélkülözhetetlen. Olykor úgy tűnik, hogy a hagyományos alkotóművészet máris előszeretettel hanyagolható ábrázolási lehetőség. Vajon tényleg unalmassá vált a behatároltsága, a megkötöttsége? Valós-e a tudatosság elvetésének lehetősége? Mert mára imitt-amott le is fojtotta azt az örömteli, katarzis-érzetes erupciót, amelyet mi anno, a felfedezés örömeleményének neveztünk. Persze, ez is csak részben igaz: a nagy művészeti korszakok mesterműveit és zseniális alkotói eredményeit még mindig szívesen megcsodáljuk, a virtuális világunkban pedig rendre újrahasznosít(hat)juk azokat. A művészet fejlődésének köszönhetően azonban már(a) elég gyakran összekeverjük a „régies” és az „új/szerű” megfogalmazásokat.

Kis Endre az egykori mesterek zseniális átéléses érzékével bír, és meggyőző módon használja ki az egykori festészeti kísérletek tapasztalatait. Beleépítve opusaiba mind az egyéni, mind a kiszígerelt természeti, vagy a társadalmi valóságállapotok hatáskeltéseit. Művésznünk nem véletlenül vonzódik a vizualitás élményt pezsdítő, aktualizáló eszközeihez. Gyakran a számítógépes grafikai programok „kockásító” blokkhatásaival él. Annak manipulációs

rácsszerkezetével összezavarja, ízekre szedi, majd letisztult képletként újra összerakosgatja a világot, és általa önmagát is. Mondhatnánk, a modern képáviteli eszközök segítségével készíti pszichológiai indíttatású festmény-vázlatait. Általuk naprakész, pontos és hiteles is tud lenni egyszerre. Ráadásul határozott, lelkiismeretes művész. A festői tudást becsüli, ezért a művi és „lélekűritő”, mintsem „lélekűdítő” vizualitás-élmények printjei helyett kifejező eszközeül leggyakrabban az ecsetet és az olajt választja. A festészetében pedig magabiztos, keményen küzdő, eltökélt. Nem új-vad, de újmodern. A pop art olykor Lichtenstein-i, Rothko-i... hagyományainak az animációs figurákkal való egyesítője, ötvözője, átírója. Valójában képirásával a klasszikus festészet alternatíváinak lelkiismeretes kalandora.

4. Sárkányréten

A korai zászlólengető tömegeket ábrázoló jugóképei átpolitizáltak, cinikusak, kritikusak... Portrésorozatai, arcfestős önképei szuggesztív erővel bírnak és a folytatólagos önkeresés hajlandóságára utalnak... Kibelezett állatai pedig már az élet tragikus kimeneteli lehetőségeire irányítják a figyelmünket... Francis Bacon-i szenvtelenséggel művésznünk már szinte sebészkiént elemezi és belezi ki a meglehetősen steril, csupaszk dekoratív közegbe helyezett (veszélyeztetett élő)világunkat. Félig nyüzött sárkányos világunkat...

Van még új a nap alatt (?). Meglepődve tapasztaljuk, hogy művésznünk kényeztetett szuperlénye már nem a Vajdaság fehér pamacsfelhős, kéklő ege alatt pihengető hatalmas, vörösre festett óriás papírsárkány (installáció, 2011). Amely mára veszélyessé vált a számunkra. A kor hibás érzületeire ráhangolódni most elsődleges dolog: meg kell küzdeni a képzetes sárkány-világ veszélyeivel. Ma az ember szabású túlélő lkon: az időtlenség ingadozó idegpályáin szörföző sárkányölő Szent György. A tökéletlen korszemlélettel küzdő lovag sokadszorra támad már (fel) a művészet története során. Ezúttal a számítógép monitorán, és ellene harcol...

Talán mégis ő az igazi, az örök, a folyton harcba szálló akcióhős. Ő ment meg bennünket a leigázó atomkorszak borzalmaitól (?).

A bárka, 2017

Menekülés Egyiptomba, 2017

5. Korboncnok

Festőnk mintha habozna/tétovázna. Mondja-e, mutassa-e. Az élet értelmét egyszerre kétféleképpen is magyarázná. Viszolyogva, csak a Zsuzsanna és a vének parafrázisánál jövünk rá, hogy az áldozatok nem csak állatok: akár mi magunk is lehetnénk... Ahelyett, hogy a szépség látványával találkozánánk, egy kórboncnok (kor-boncnok?) által feltrancsírozott, kibelezett, húscafatos és bélfonatos, gyomorforgató látványát kell bámulnunk. És meg kell elégednünk a megdöbbentő látvánnyal. És hogy nem mindig azt kapjuk, amire vágyunk. Most például egy kíméletlen, e(l)torz(ított) és igazságtalan valóságot. E kettős érzésekkel telített, és mégis szerethető festménysorozat magyarázza el a mi természetől való eltávolodásunkat, elhatároltságunkat, elidegenedésünket. Képfelületei pozitív és negatív (hangulati) töltésekkel bírnak. Lehetnek tárgyilagosan sterilek, olykor szinte érzelemmentesek, és egyszerre megejtően bájosak, emberpártiak is. Művésznünk hol részvétlenül, hol részvétellel bánik a környezetével. Képsorozata az élővilág elvetélt jövőjét, az őrült majomnak nevezett ember eleven tudati megosztottságát: megosztathóságuk

lehetőségeit firtatja. Figyelemre méltó tanulmánytesztet közöl velünk a biológiai- vagy a szellemi (ön)szennyezésnek ellenállni nemigen tudó, képtelen állapotokról.

6. Vonzódások és viszolygások

Meglepettségünket fokozza még, hogy az élő és a holt, a gyönyörű és a ledér, az életszerű és a művi a higgadt, kimunkált hideg esztétikában egészen jól megférnek egymás mellett. Pazarló lelkesültségünkre a kiábrándító valóság leleplezése: gyógyír. A kettősségek megválaszolásával az emberi gondolatvilág eltérő mércéit támasztjuk alá. Megdöbbenünk abbéli felfedezésünkön, hogy Kis Endre képeinek megfogalmazásait, hangulatvilágát szabadon, néha teljesen eltérően értelmezhetjük. Egyetlen témát, egyetlen élet(tan)i mozzanatot is hol tárgyilagossá, hol szubjektívvá, hol szenvedélyesnek, hol szenvtelennek tudunk megítélni. Valóban szenvedélyes ítések tudunk lenni, de a hangulatainktól függően ítéljük meg a virtuális térben történeteket, dolgokat és állapotokat. Pusztán ráérzünk, vagy ráközelítve meg is tudjuk érteni Kis

A kalmár, 2016

A hentes, 2016

Endre logikai következtetéseit? Hiszen mindannyian begyakorlott előítéleti képességekkel és sztereotípiákkal rendelkezünk. A csapdaállító, hazardírozó kettősség pedig hol kellemes, hol kellemetlen érzetet kelt bennünk. Egyazon időben eredményezhet esztétikai gyönyörérzetet, ránk törhet a meghasonulás-érzet, mely okozhat akár tudathasadást mímelő gondolatkisülést is.

Festőnk képes a képtelen képi részletek egyesítéseiben egyszerre pozitív és negatív, kétértelmű, ellentmondásos logikájú gondolatok megfogalmazására is. Komoly, megfontolt, elméleti, tömör. Egyesíti az épet a töredékessel, az élőt az élettelenel. Steril, művi körülmények közé helyezi azt, ami logikusan együvé válna, miközben pimaszul esztétikusnak állítja be a (vérmentes) anatómiai kibelezéseket. Esztétikai élményként képes elfogadtatni velünk a viszolygásainkat.

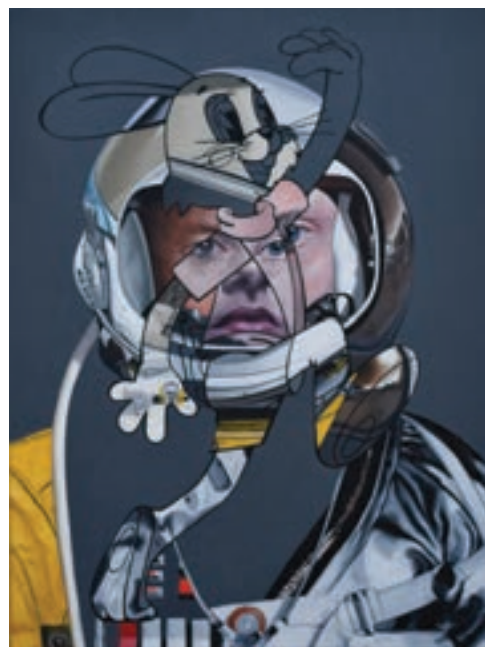
7. Mohának harmat...

Mondogatom magamban már jó ideje: a művészet mindig is kényes jószág volt. Éllovasai pedig tévedhetetlenek akkor is, amikor ingoványos úton

jártak. Hiszen csalhatatlan vadász-ösztönükkel mindig is megtalálták a keskeny átjárókat, amelyek új keretrendszerekbe foglalták tovább az élményérzeteinket. Valójában sosem számított, hogy mit vár el egy megújuló társadalom az alkotótól. Csakis az, hogy az új élmények nyomravezetője az időszerűségek felismerése révén hogyan tudja kisajtolni a társadalom fogékonyabb rétegeiből a csodálatot, a rácsodálkozást, a megértést. A mai világi zavarok szabályosan eltorzítják sérülékeny szellemi értékrendünket. Felforgatják a hagyományainkat, hol az értékmentő, hol az újító szándékot csúfolják meg. Azonban mindig voltak művészek, akik az ördögnek nem képesek eladni alkotói szellemüket. Inkább elvonultak a világ zaja elől. Hogy hová? Például Erdélybe, egy varázslatos patakfalvi környezetbe, ahol a hagyományos értékrend szerint lehet élni, és újra lehet alkotni az egyensúlyából súlyosan kibillent(ett) világunkat. Valamikor rá kell ébrednünk arra, hogy akkor vagyunk igazán szerencsések, ha az emberarcú művészetet őszintén szolgáljuk. Mert feltétlenül szükségünk van rá. Úgy kell nekünk, mint a mohának a harmat...

A kínai, 2016

A kozmonauta, 2017